

Ο Ντάνιελ Ντέι-Λιούις στην ταινία «Λίνκολν» (2012) του Στίβεν Σπίλμπεργκ, με επίκεντρο τον Αμερικανικό Εμφύλιο

Στίβεν Κρέιν

Τρεις μεταφράσεις για το «Κόκκινο παράσημο», το ιμπρεσιονιστικό ψυχολογικό πορτρέτο ενός νεαρού στρατιώτη, που έμελλε να μείνει κλασικό για την απεικόνιση της φρίκης του πολέμου εν μέσω μιας μεγαλειώδους, αδιάφορης φύσης

Ο Ομηρος στον Αμερικανικό Εμφύλιο

Πρόκειται για το ίδιο βιβλίο, σε τρεις ταυτόχρονες σχεδόν μεταφράσεις που συζητούμε εδώ. Προσωπικά, ως προς την απόδοση του τίτλου θα επέλεγα την εκδοχή των εκδόσεων «Διαλέγεσθαι», μιας και η πληγή που εισπράττει ο ήρωας στο κεφάλι – ένας νεαρός στρατιώτης – από φίλια χέρια, στη διάρκεια μιας απόδρασης από το πεδίο της μάχης, είναι ειρωνικά τω τρόπω το «παράσημο ανδρείας» του. Δεν παραμένει βέβαια ειρωνικό ως το τέλος του βιβλίου. Οι ποικίλες ψυχολογικές μεταπτώσεις του πρωταγωνιστή Χένρι Φλέμινγκ που παρακολουθούμε καταλεπτώς είναι σε έναν βαθμό απείκασμα της αμφίρροπης εξέλιξης των συγκρούσεων, με διαρκείς μεταπτώσεις:

ΓΡΑΦΕΙ Ο
ΜΙΧΑΗΛ ΜΟΔΙΝΟΣ

νίκες και ήττες, θριαμβευτικές επελάσεις και ταπεινωτικές υποχωρήσεις. Ωστόσο θα ολοκληρωθούν με ενδείξεις πραγματικής ανδρείας εκ μέρους του και, το κυριότερο, με την αναγνώριση του ηρωισμού του Φλέμινγκ από τη μεριά των ανωτέρων του.

Αυτό πάντως στο οποίο εστιάζει ο **συγγραφέας** είναι όχι τόσο οι πράξεις του στρατιώτη

στο πεδίο της μάχης όσο το αποτύπωμά τους στον ψυχισμό του. Κυρίως δε η εναλλασσόμενη εικόνα του νεαρού για τον εαυτό του: από εν δυνάμει ομηρικός ήρωας (όπως ονειρεύονται συνήθως τα αγόρια), σε ανυπόμονο, άπραγο φαντάρο που περιμένει πώς και τι να λάβει το βάπτισμα του πυρός. Από πανικόβλητος φυγάς στην πρώτη του κιόλας μάχη, σε περιπλανώμενο αγρίμι που παρακολουθεί το πτηνέμο στρατεύμα να υποχωρεί άτακτα. Από εκ λάθους τραυματία, σε επίκεντρο θαυμασμού και φροντίδας εκ μέρους των συμπολεμιστών για τον υποτιθέμενο ηρωισμό του. Από κοινωνός της ήττας, αγανακτισμένος με την ανικανότητα, κυνισμό και αδιαφορία των ανωτέρων του, σε συμμετοχο θριάμβου, πρόσκαιρο έστω,

όταν μες στην κόλαση της μάχης αρπάζει το εχθρικό λάβαρο από τα χέρια του θανάσιμα τραυματισμένου σημαιοφόρου των εχθρών.

Παράλληλα με την αντικειμενική εικόνα των πράξεων του Φλέμινγκ κινείται η καμπύλη των ψυχολογικών του μεταπτώσεων. Πατριотισμός δεν υφίσταται στον αιματηρό Αμερικανικό Εμφύλιο (1861-1865) που συνιστά το χρονικό πλαίσιο του βιβλίου. Αντιπαράτίθενται ως γνωστόν οι Βόρειοι με τους Νότιους αφενός για το ζήτημα της ομοσπονδιακής συγκρότησης των ΗΠΑ, αφετέρου για μείζονες επιλογές που άπτονται του βιομηχανικού εκσυγχρονισμού του καθυστερημένου Νότου και των δικαιω-

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

Στίβεν Κρέιν

Ο Ομηρος στον Αμερικανικό Εμφύλιο

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

μάτων των Μαύρων (κυρίως κατάργηση της δουλείας). Ούτε μνημονεύονται στο βιβλίο παρόμοια ζητήματα. Οι εχθροί είναι απολύτως οικείοι και αναγνωρίσιμοι μεταξύ τους: βρίζονται και αλληλοεκφοβίζονται στην ίδια γλώσσα πάνω από τα χαρακώματα ή κατά την ώρα της μάχης, ενώ κατέχουν τα ίδια τεχνολογικά μέσα και παρόμοια δύναμη πυρός. Όταν μάλιστα προς το τέλος της αφήγησης η μονάδα του Φλέμινγκ συλλαμβάνει κάποιους αιχμαλώτους, η συνεννόηση είναι άριστη και η μεταξύ τους διάλογος νορμάλ. Στην ψυχή του νεαρού δεν υπάρχει κάποια μορφή μίσους γι' αυτό τον

Ο συγγραφέας εστιάζει όχι τόσο στις πράξεις του στρατιώτη όσο το αποτύπωμά τους στον ψυχισμό του

απολύτως αναγνωρίσιμο εχθρό. Τα μόνα κίνητρα που τον οδήγησαν να καταταγεί ήταν η επιθυμία της ηρωοποίησης, και η άντληση εμπειριών ζωής που θα μπορεί κάποτε να αφηγείται στη μάννα και τους συγχωριανούς. Το χτίσιμο μιας εικόνας για τον εαυτό του (στα μάτια του και στα μάτια των άλλων) είναι που τον καθοδηγεί και ανεβοκατεβάζει την αυτοεκτίμησή του. Επί πολλές σελίδες θα τον παρακολουθήσουμε επί παραδείγματι ως φυγάδα να νιώθει ντροπή και να 'χει ενοχές απέναντι στους συντρόφους του. Σκέφτεται διαρκώς τις λιοδιόριες που θα υπομείνει αν τολμήσει να επιστρέψει στη μονάδα του, καθώς μάλιστα η απόδρασή του αποδεικνύεται αδικαιολόγητη (γιατί απλούστατα οι Βόρειοι τελικά επικράτησαν στη συγκεκριμένη μάχη). Οπότε, σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα της διεισδυτικότητας του, ο Στίβεν Κρέιν βάζει τον Φλέμινγκ να εύχεται να είχε πηχθεί η παρατάξη του ώστε να δικαιωθεί αναδρομικά για τη λιποταξία του.

Ηθική αναγνώριση

Τα πράγματα ωστόσο αλλάζουν όταν γίνεται φορέας του «κόκκινου παρασήμου» και ασμένως δεκτός πίσω στη μονάδα του. Επιπλέον διαπιστώνεται ότι αγνοείται η τύχη και άλλων πολλών συμπολεμιστών τους (πιθανώς λιποτακτών). Η αυτοεκτίμησή του λοιπόν επανέρχεται, αν και ο πανικός μήπως τελικά αποκαλυφθεί η αρχική του δειλία ρίχνει σκιές στην ψυχή του ως το τέλος. Σε μια άλλη σειρά μαχών θα έχουμε παρόμοιες ειρωνικές και αποκαλυπτικές μεταπτώσεις, μέχρι την πραγματική ηρωική του πράξη στο πεδίο της μάχης, για την οποία πάντως δεν εισπράττει κάποιο «παράσημο», αλλά την ηθική ανα-

γνώριση. Κι εκεί ακόμη, με έξοχες πινελιές μεγάλου βάθους ο Κρέιν περιγράφει τη μεταστροφή του απέναντι στους ανωτέρους του: από αδιάφοροι και κυνικοί για τη μοίρα των στρατιωτών τους γίνονται αντικείμενα αναγνώρισης και αγάπης. Ο Χένρι Φλέμινγκ έχει διανύσει έναν μακρύ δρόμο μέσα σε λίγες μόλις μέρες και έχει ανδρωθεί. Έχει αποκτήσει το δικαίωμα να αφηγείται ηρωικές ιστορίες πίσω στο χωριό και προσδοκά θαυμασμό από μια τοπική καλλονή (η μοναδική ίσως φορά όπου γίνεται αναφορά σε γυναικείο πρόσωπο πέραν της μητέρας του).

Δεν είχε γραφεί μέχρι τότε (1895) ένα παρόμοιο πολεμικό ψυχογράφημα. Και εδώ που τα λέμε πολύ λίγα αναλόγου βάθους γράφθηκαν έκτοτε. Το ενδιαφέρον είναι ότι δεν μένουμε σε πληκτικές ενδοσκοπήσεις. Ο ορμηγός της μάχης, αλλά και τα «οπτικά της εφ» όπως θα λέγαμε στις μέρες μας είναι ο διαρκής αντίλαλος της αναγνωστικής απόλαυσης σε σημείο που κάποια στιγμή θα επιθυμούσαμε και μια σκηνή ειρήνης, καθημερινότητας, ή λίγο έρωτα, έστω και ως φλάσμακ. Τίποτα παρόμοιο – ο συγγραφέας δεν επιτρέπει ευκολίες τέτοιου είδους στον εαυτό του. Αντίθετα σε πλάνη από τον λαϊμό και με απόλυτα ρεαλιστικές εικόνες σού μεταδίδει την παραμυθική λάμψη του ορίζοντα, τον σπινθηρισμό των όπλων, τον διαρκή καπνό που θολώνει τα περιγράμματα και κρύβει τον εχθρό. Τα σκοτεινά δάση, ο παγετός και η πίκνη, οι ύπουλες ελάνθες εκτάσεις της Βιρτζίνια όπου βρίσκεται το πολεμικό μέτωπο υπογραμμίζουν, αν δεν καθορίζουν, τις εξελίξεις. Κι όταν δεν υπάρχει πολεμική δράση, υπάρχει υπόκωφη εναλλαγή στάσεων, διαθέσεων και συναισθημάτων, φιλίες που χτίζονται ή χαλούνε, αντιρρήσεις και καυγάδες, ειρωνείες και απόκριση του κυρίαρχου τρόμου με επίδειξη μαγκιάς. Για τον Κρέιν, ο ομηρικού τύπου ηρωισμός δεν είναι παρά αντανάκλαση προσωπικών κινήτρων αυτοδικαίωσης και χτισίματος μιας δημοσίας εικόνας. Κατά το ίδιο λοιπόν το βιβλίο γίνεται υποδωρικός υπαρξιακός, και επεκτείνεται πιθανότατα σε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Η

Ο Στίβεν Κρέιν και η Κόρα Τέιλορ, με την οποία ήρθε στην Ελλάδα το 1897, για να καλύψουν τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο, για λογαριασμό του «New York Journal»

ΚΟΚΚΙΝΟ ΠΑΡΑΣΗΜΟ ΑΝΑΦΡΕΙΑΣ

Μτφ. - επίλογος Κατερίνα Σχινά, σελ. 293, εκδ. Διαλέγεσθαι 2019
Τιμή: 14 ευρώ

ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ ΣΗΜΑ ΤΟΥ ΘΑΡΡΟΥΣ

Μτφ. Νίκος Παναγιωτόπουλος, πρόλογος Νίκος Μπακουράκης, σελ. 276, εκδ. Μεταίχμιο 2019
Τιμή: 16,60 ευρώ

ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ ΕΜΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΘΑΡΡΟΥΣ

Μτφ. Παντελής Ζωιόπουλος
Αρμός, 2019, σελ. 298
Τιμή: 15,00 ευρώ

συντροφικότητα υπάρχει και ενίοτε συγκινεί αλλά είναι μια περιστασιακή συνθήκη που πραγματώνεται λόγω εξωγενών συνθηκών.

Η ομορφιά γύρω του

Όλα τούτα ενισχύονται από την ιμπρεσιονιστικής τεχνικής απεικόνιση του φυσικού περιγύρου, με εντυπωσιακές περιγραφές του τοπίου, συχνά εντελώς πρωτότυπες, που παράγουν αισθητική ακόμη και εν μέσω σκληρών, άγριων περιστατικών. Κάποια στιγμή ο ήρωας δηλώνει έκπληκτος για την τόσο ομορφιά γύρω του, κάποια άλλη για το ότι ο ήλιος εξακολουθεί εμμονικά την πορεία του, αδιάφορος για την κόλαση που ο ίδιος και οι σύντροφοί του μόλις έζησαν. Αλλά οι φυσικές συντεταγμένες δεν ζωγραφίζονται με τέτοια ενάργεια χωρίς οργανικό λόγο: είναι απολύτως ενταγμένες στην αφήγηση και αλληλοτροφοδοτούνται

με (από) αυτήν. Από όλα τούτα συνάγεται και η αδυναμία κατάταξης του συγγραφέα. Πολλές λογοτεχνικές σχολές τον διεκδικούν, δύσκολα όμως εντάσσεται στον ρεαλισμό ή τον πρώιμο αμερικανικό νατουραλισμό, στη λογοτεχνία των πονιέρων ή στον ιμπρεσιονισμό, στον αναπαρισματοισμό / εξεικονισμό, στην τοπιογραφία ή στο αμιγές ψυχολογικό μυθιστόρημα. Γι' αυτό ίσως και θεωρείται κλασσικός παρά το ότι πέθανε μόλις στα 29 του χρόνια, το 1900, από φυματίωση. Στα λίγα αυτά χρόνια ζωής πρόλαβε να παράγει μεγάλο σε όγκο έργο, να ζήσει μια έντονα περιπετειώδη ζωή σε καταγώγια, μπουρδέλα αλλά και μεγάλα σαλόνια, να ναυαγήσει στις ακτές της Φλόριντα πηγαίνοντας να καλύψει τον Ισπανοαμερικανικό Πόλεμο στην Κούβα, να εργασθεί ως δημοσιογράφος (ακόμη και τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 ήρθε να καλύψει, πηγαίνοντας ως το Βελαστίνο αλλά και στην Ηπειρο).

Μια ιδιαίτερη περίπτωση στην ιστορία της λογοτεχνίας, ένα ακατάτακτο έργο, καλά μεταφρασμένο και προ(επι)λογισμένο στις δυο διαφορετικές εκδόσεις που έχω ενώπιόν μου, απολαυστικό στην ανάγνωση, που μνησθήκε από τους μεταγενέστερους της αμερικανικής παράδοσης. Ο Χάρολντ Μπλουμ είχε γράψει ότι το αφήγημα έχει σαφείς ομηρικές επιρροές, και πράγματι το ψυχικό τοπίο και τα κίνητρα του νεαρού ήρωα καθορίζονται από παρόμοια οράματα. Κατά μείζονα λόγο αυτό ισχύει αν θυμηθούμε ότι κατά τον Φίλιπ Ροθ του *Ανθρώπινου Σπίγματος* (και όχι μόνο) το ευρωπαϊκό/ δυτικό μυθιστόρημα έλκει την καταγωγή του από μια και μόνο σκηνή: την εγχοιτιστική διαμάχη Αχιλλέα και Αγαμέμνονα για τις χάρες της Χρυσίδας. Εδώ βεβαίως μιλάμε για κοινούς θνητούς, με τους θεούς εξορισμένους στον κόσμο τους. Επιπλέον απουσιάζει το γυναικείο στοιχείο. Ή μήπως όχι ακριβώς; Μήπως εκείνα τα γυναικεία μάτια που τον κάρφωσαν διερευνητικά όταν παρήλανε ως νεοσύλλεκτος είναι το ύστατο κίνητρο χτισίματος της προσωπικότητας του Χένρι Φλέμινγκ στον αχό της μάχης;

Βιβλιοδρόμιο

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΟΥΛΓΕΡΙΔΗΣ